

Rondetafel collectieve schuldenregeling

Het aantal dossiers bij de Centrale voor Kredieten aan Particulieren neemt toe. Ad Rem sprak met verschillende actoren die te maken hebben met overmatige schuldenlast.

In De Morgen van 8 september 2010 stond te lezen dat er een stijging is van 13 procent van het aantal personen dat nood heeft aan schuldbemiddeling. Meer en meer gezinnen staan als wanbetalers geregistreerd. Een historisch record. Hoe komt dit? Is dit louter aan de economische crisis te wijten of is er sprake van een structureel maatschappelijk probleem?

Micheline Cassiers (Rechter arbeidsrechtbank Brussel)

Ik kan enkel spreken van de situatie in Brussel. Er zijn voor mij twee evidente elementen die aan de basis liggen van overmatige schuldenlast. Enerzijds zijn de laagste lonen, en a fortiori de vervangingsinkomens, te laag in vergelijking met de woonkost. In de meeste dossiers gaat immers bijna de helft van het inkomen naar huur, waarbij ik nog zwijg over de energiekost. Anderzijds is er de overconsumptie. Vandaag stel ik bijvoorbeeld vast dat in de verzoekschriften die twee verzoekers betreffen (gehuwden of samenwonenden), het vaak gaat om aanvankelijke tweeverdieners waarbij de situatie van overmatige schuldenlast gemotiveerd wordt vanuit de overweging dat men door het wegvallen van één inkomen niet langer in staat is om de lopende consumentenkredieten af te betalen.

Mohamed El Omari (Jurist Vlaams Centrum voor Schuldbemiddeling)

Ik zou de stelling van mevrouw Cassiers graag nuanceren. De situatie die door haar beschre-

ven wordt, noemen wij 'een ongelukkige situatie die niet opzettelijk is'. Het is verregaand om te beweren dat er dan sprake is van overconsumptie. In vele gevallen gaat het inderdaad om tweeverdieners waarvan één werkloos wordt of om koppels die scheiden. In het laatste geval kunnen sommige huishoudkosten plots veel zwaarder doorwegen doordat men apart gaat wonen. Daarnaast zijn er een aantal uitgaven die mensen niet in de hand hebben zoals de energieprijzen en de prijzen van de gezondheidszorg.

Jan Nolf (Vrederechter Roeselare, www.just-watch.be)

Voor de crisis konden vele mensen een nieuwe woning aankopen. Ze hadden werk en konden lenen. Maar door de crisis werden de mensen die voordien een lening voor de aankoop van een huis hadden aangegaan, geraakt. Zij moesten hun woning verkopen en huren op de duurdere huurmarkt. Vandaar dat ik niet zonder meer kan bijtrede dat één en ander te maken heeft met overconsumptie. Deze reden heeft betrekking op een categorie van mensen die voordien totaal geen financiële problemen had.

Michel Joris (Jurist OCMW Antwerpen)

Je kan inderdaad niet veralgemenen. Bij het OCMW in Antwerpen doen wij eerst aan schuldbemiddeling. Lukt dat niet, dan worden die mensen begeleid naar de collectieve schuldenregeling.

Jean Lammens (Advocaat balie Brugge, schuldbemiddelaar)

Soms heeft het ook met opvoeding te maken. Vroeger was het een schande om schulden te hebben, vandaag is dat maatschappelijk meer aanvaard.

Jan Nolf

Elie Van Acker (Advocaat balie Gent, schuldbemiddelaar)

Ik wil mevrouw Cassiers bijtreden. Bovendien is hetgeen mr. Lammens zegt ook waar. Ik heb families in schuldbemiddeling. Eerst krijg je de ouders, dan krijg je de zoon, dan de broer en dan de nicht.

Mohamed El Omari

Maar het gaat niet louter om individuele verantwoordelijkheid. De reclame-industrie en de verkoopindustrie spelen zeer zeker ook een grote rol. Telecomoperatoren bellen bijvoorbeeld mensen op en smeren hen zogezegd goedkope abonnementen aan, terwijl het in werkelijkheid om duurdere abonnementen gaat die het budget van de klant overtreffen.

Jan Nolf

Volgens mij hebben wij drie categorieën schuldenaars: diegene die niet de intellectuele capaciteit hebben om hun budget te beheren, diegene die gewoon 'mal chance' hebben en diegene die de skills niet hebben. Vandaag moet je toch veel meer skills hebben om een minimum aan immuniteit te kweken tegenover een aantal zaken. Op dat vlak is er nog veel werk aan de winkel.

Ad Rem: Zou het probleem nu even consistent zijn, indien er in 2008 geen crisis was geweest?

Elie Van Acker

Zeer zeker. Doch de crisis heeft bij sommigen het proces wel versneld, bijvoorbeeld door een plotse werkloosheid. De diepere oorzaak van die problemen is echter dat men in de periode voor de crisis met een hoog inkomen grotere uitgaven kon doen, zonder de nodige reserves aan te leggen.

Mohamed El Omari

Uit de vroegere rapporten van kredietcentrales blijkt al dat er een stijging is van schulden ingevolge dagelijkse uitgaven. Opmerkelijk is het stijgend aantal collectieve schuldenregelingen dat geen kredietschuld bevat, maar louter betrekking heeft op schulden zoals energieschulden, telecomschulden en fiscale schulden.

Jan Nolf

Uit cijfers blijkt dat het aantal leefloners ook sterk stijgt.

Ad Rem: Hoe ervaart u in uw professionele hoedanigheid de problematiek van de schuldenlast?

Jan Nolf

Dat is een moeilijke vraag. Het juridische werk is bijna minimaal geworden. Ik moet mij meer inzetten in een vorm van sociale hulpverlening, bemiddeling, met de nodige empathie. Wat de problematiek van de schuldenlast betreft, heb ik dit voor het eerst ervaren in het kader van artikel 223 B.W. (procedure voor de vrederechter in het kader van dringende en voorlopige maatregelen). Ik moest daar bijna letterlijk armoede verdelen. Daarnaast zijn er natuurlijk de vele invorderingen. De aard van de schulden is ondertussen gewijzigd: het gaat bijna naar het banale. Hierbij komt nog dat wat vroeger als 'luxe' werd bestempeld, zoals internet, vandaag een must is.

Jean Lammens

Inderdaad. Vandaag vormt de invordering van ziekenhuisfacturen, nutsvoorzieningen etc. meer dan de helft van de invorderingen. Vroeger was dat niet zo.

Mohamed El Omari

Bedrijven zoeken momenteel de goedkoopste manier om zoveel mogelijk invorderingen te doen. Daarbij willen ze zo weinig mogelijk middelen inzetten en is er geen onderhandelingsmarge meer voor elke schuldenaar apart. Men gaat de invordering vaak ook uitbesteden aan professionele invorderaars.

Elie Van Acker

Vroeger had men tweeverdieners die verschillende leningen hadden. Nu gaat het om alleenstaanden of mensen met een sociale uitkering die de woonkosten niet meer kunnen betalen. De verhouding tussen het inkomen en de uitgaven is voor veel mensen onhoudbaar. Wat internet, gsm enz. betreft, wil ik toch benadrukken dat het inderdaad om basisbehoeften gaat, maar dat in de meeste gevallen de schuldenaar

geen genoeg neemt met een basispakket. En dan wordt de situatie moeilijk.

Michel Joris

Toen ik nog procedures collectieve schuldenregeling deed, kon ik aan de mensen een leefgeld geven van ongeveer 12.000 Bef. Vandaag krijgen zij slechts 200 euro. De hoge woonkost bij de lage inkomens maakt inderdaad dat geen schulden maken niet evident is. Dan is er nog geen sprake van telefoon, TV of ziekenhuisfacturen. Mensen proberen dan een krediet aan te gaan omdat ze denken dat het probleem maar tijdelijk is, maar nadien moeten zij vaststellen dat dit niet het geval is.

Ad Rem: Welk profiel heeft de gemiddelde schuldenaar? Zijn bepaalde inkomenscategorïën meer of minder vertegenwoordigd?

Jean Lammens

De wet op de collectieve schuldenregeling biedt voor lage inkomens zelfs geen soelaas meer. Als er slechts sprake is van een inkomen van bijvoorbeeld 1000 euro, dan kan je meestal zelfs geen plan van minnelijke aanzuiveringsregeling opstellen. Meestal staat de rechtbank weigerachtig tegenover een gerechtelijke aanzuiveringsregeling en wordt de betrokkene aangespoord om een hoger inkomen te verwerven. Wanneer dit na verloop van tijd niet lukt rest de schuldbemiddelaar enkel nog de keuze om een verzoekschrift tot herroeping (ingeval de betrokkene zijn verplichtingen niet nakomt) of beëindiging neer te leggen. Uiteraard kan je altijd een verzoek tot volledige kwijtschelding vragen, maar ook dan dreigen mensen met een langdurig vervangingsinkomen uit de boot te vallen.

Elie Van Acker

Het aantal alleenstaanden in de collectieve schuldenregeling stijgt enorm. Als alleenstaande moet je immers zelf volledig de woonkost dragen. In zo een situatie wordt een minnelijke aanzuiveringsregeling opgesteld die voorziet in de betaling van de basisbehoeften van de schuldenaars. Gezien de wanverhouding tussen het lage inkomen en de hoge leefkosten, is soms zelfs het "menswaardig bestaan" niet haalbaar.

De schuldeisers blijven in dergelijke regeling uiteraard in de kou staan. De overheid moet zeker voorzien in meer sociale woningen en/of de laagste inkomens moeten verhoogd worden.

Ad Rem: Af en toe verschijnen in de pers uitspraken als zou een advocaat geen gehoor hebben voor de schuldenaar en te weinig meevoelend zijn in vergelijking met een medewerker van het OCMW. Dit zorgt voor wrevel bij de advocaten-schuldbemiddelaars. Zou er niet meer overleg tussen al deze instanties/soorten bemiddelaars moeten zijn? Zouden advocaten beter een opleiding volgen om schuldbemiddelaar te worden?

Jean Lammens

Ik heb inderdaad een paar vreemde beweringen van het Vlaams Centrum voor Schuldbemiddeling in de media gelezen. Zo stond in een artikel dat *gezinnen in het kader van een collectieve schuldenregeling gedurende jaren moeten overleven met een minimaal leefgeld dat hen wordt toegekend door de advocaatbemiddelaar*. Daarna wordt in hetzelfde artikel voorgesteld dat *advocatenbemiddelaars ertoe verplicht zouden moeten worden om beter met hun cliënten te communiceren, meer info te geven etc.* Ik vind dit een heel ongenueanceerde stelling. Alsof wij advocaten onze cliënten niet informeren en wij over geen sociale vaardigheden beschikken. Wat wel interessant zou kunnen zijn, zoals dat bestaat voor de curatoren, is een opleidingsmodule voor collectieve schuldenregeling.

Mohamed El Omari

Mijn bewoordingen werden in het bewuste artikel inderdaad niet genuanceerd. Wij hameren inderdaad op een aantal aanbevelingen die niet enkel betrekking hebben op opleiding, maar ook ruimer zijn. In elk geval ligt een succesvolle procedure niet alleen in bepaalde verwachtingen ten aanzien van de schuldbemiddelaar, maar zijn er ook andere zaken die beter of anders kunnen. Dit neemt echter niet weg dat er problemen zijn die tot vrij mensenwaardige situaties kunnen leiden. Dit is pervers, want de wetgeving wil juist dat de schuldenaar een

Elie Van Acker

Michel Joris

menswaardig bestaan leidt. Wat de vraag over de opleiding betreft, vinden wij toch dat het volgen van een opleiding om schuldbemiddelaar te kunnen zijn als instapvoorwaarde in de wet moet worden ingeschreven.

Jean Lammens

Ik ga ervan uit dat wij een opleiding moeten hebben waardoor wij perfect onze rol als schuldbemiddelaar kunnen vervullen. Een procedure collectieve schuldenregeling kan maar slagen indien beide partijen loyaal zijn en we alle nuttige informatie geven. Daarnaast moeten wij ook weten wat de schuldenaar doet of niet doet. Daarvoor is geen scholing noodzakelijk. Ik geloof dus eerder in het zelfregulerende karakter van het systeem en ik denk dat de arbeidsrechters zeer vlug weten en zien wie ze verder moeten benoemen en wie niet.

Michel Joris

Ik vind een bijkomende scholing wel nuttig. Veel hangt natuurlijk ook af van levenservaring. Daarnaast zijn er advocaten-schuldbemiddelaars die alles perfect opvolgen voor hun cliënt en die reserves opzij zetten, maar er zijn er ook die dat niet doen. En dan kan een procedure al eens mislukken.

Micheline Cassiers

De advocaten die zich bij ons kandidaat stellen als schuldbemiddelaar zijn in eerste instantie wel advocaten die heel sociaal voelend zijn. Want anders begin je niet aan die job. Daarvan ga ik uit. Je kan niet uitsluiten dat er zijn die zich kandidaat stellen om de verkeerde redenen maar die doorprik je vlug. In dat opzicht vind ik het goed dat er geen wettelijke criteria zijn. Wij bepalen zelf wie op onze lijsten komt en wij bepalen ook zelf wie ingeschreven blijft. Ik heb er geen bezwaar tegen dat er cursussen zouden worden georganiseerd. Maar als dat er toe zou leiden dat we in een systeem vervallen met vaste lijsten en verplichte aanstellingen volgens een systeem van beurtrol, ga ik niet akkoord.

Jan Nolf

Het is duidelijk dat je niet als empathische advocaat afstudeert. Dat is het begin van een ver-

der leerproces. Een verplichte opleiding zorgt er dan meteen voor dat een bepaalde groep wordt geselecteerd. Het zou een pluspunt kunnen zijn voor de advocaten. Maar vergeet niet dat er heel veel jonge advocaten zijn die op een vrij soepele manier kunnen omgaan met mensen. Ik wil liever niet indelen in generaties.

Elie Van Acker

Een opleiding moet kunnen. Ik heb vroeger aan het Vlaams Centrum voor Schuldbemiddeling gevraagd of ook advocaten hun opleiding voor niet-advocaten kunnen volgen. Omwille van personeelsredenen en subsidies kan dit blijkbaar niet. De opleiding en aanstelling als schuldbemiddelaar moet voor mij wel van elkaar worden losgekoppeld. De meeste advocaten-schuldbemiddelaars die geen opleiding hebben genoten, doen het vandaag heel goed. Maar ik zou er kunnen inkomen dat er een opleiding komt, alleen zou ik die omentrekken naar juridische kennis en niet louter sociale vaardigheden. Het kan echter niet dat iemand die de opleiding heeft gevolgd per se door de arbeidsrechtbank levenslang moet aangesteld worden. De rechtbank zou zelf moeten kunnen beslissen.

Ad Rem: Wordt er bij de aanstelling advies gevraagd aan de stafhouder?

Micheline Cassiers

In Brussel wordt dat niet gedaan. Ik schrijf brieven naar de schuldbemiddelaars met wie ik slechte ervaringen heb. Meestal is dit naar aanleiding van concrete wendingen in een welbepaald dossier. Als ze niet meer aangesteld worden, weten ze heel goed waarom. Omdat er geen wettelijke criteria zijn voor advocaten om schuldbemiddelaar te worden, hebben wij zelf een aantal richtlijnen uitgetekend. Voor mij is levenservaring belangrijk. Concreet en geobjectiveerd betekent dit dat de betrokken kandidaat meer dan 10 jaar balie-ervaring moet hebben, gecombineerd met een brede juridische kennis, voornamelijk van het burgerlijk recht. Wij vragen tevens de kennis van of de bijzondere interesse voor de materie te staven in een motiveringsbrief. Daarnaast wijzen wij de kandidaten uitdrukkelijk op de grote beschikbaarheid die

het optreden als schuldbemiddelaar vergt, hetgeen naast een aantal persoonlijke vaardigheden ook een zekere kantoorinfrastructuur veronderstelt. Kwestie van als het ware de goede raad te geven "bezin eer je begint".

Jean Lammens

In Brugge is er in het begin van het gerechtelijk jaar een oproep aan iedereen die schuldbemiddelaar wil worden. De Orde zorgt ervoor dat de voorzitter van de rechtbank de lijst met kandidaten krijgt. Indien er een klacht wordt ingediend bij de stafhouder, dan wordt hij op de hoogte gebracht van het dossier en kan hij dus waar nodig tussenkomen.

Elie Van Acker

In Gent is er ook al een rondvraag geweest langs de Orde van Advocaten om. De stafhouder is niet bij de aanstelling zelf betrokken. Als er nieuwe advocaten kandideren bij de arbeidsrechtbank, worden zij soms doorverwezen naar reeds ervaren schuldbemiddelaars voor een uitgebreid gesprek over de materie.

Mohamed El Omari

Ik vrees dat de vereiste van 10 jaar balie-ervaring op zich geen criterium kan zijn dat voldoende zekerheid biedt. Ik heb het gevoel dat juristen te vaak een soort afkeer hebben van alles wat te maken heeft met een sociale opleiding. Soms is het nuttig dat men een opleiding volgt die de eigen discipline overstijgt.

Ad Rem: Vindt u dat advocaten-schuldbemiddelaars werkelijk niet empathisch zijn en niet kunnen meeleven met de schuldenaar?

Micheline Cassiers

Ik wil de vraag even omkeren: zijn de sociale (mede)werkers niet té meevoelend? Wijst dit erop dat de schuldbemiddelaar overeenkomstig de wet (artikel 16757, § 2 Ger.W.) onafhankelijk en onpartijdig moet zijn?

Michel Joris

Ik kan mevrouw Cassiers bijtreden, doch vind wel dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen de verschillende OCMW's. Er zijn

OCMW's waar bemiddeling en schuldbemiddeling door elkaar verweven zijn, waardoor er inderdaad een soort empathie ontstaat tussen de bemiddelaar en de schuldenaar. Er zijn uiteraard ook diensten die volledig onafhankelijk zijn. Daarnaast is het noodzakelijk dat, indien er nog geen echte procedure collectieve schuldenregeling is opgestart, de sociaal assistenten de schuldenaar met de nodige empathie benaderen. Uiteindelijk moeten zij de schuldenaar kunnen motiveren en een perspectief bieden.

Jan Nolf

Er is blijkbaar een taalverwarring. Als vrederechter vind ik dat ik empathisch moet zijn. Maar dat wil helemaal niet zeggen dat ik naar de ene of de andere kant hel. Dat heeft te maken met communicatievaardigheden. Wel is het zo dat empathie tot een groter verwachtingspatroon leidt, wat niet noodzakelijk slecht is. Meestal hebben de mensen een te laag verwachtingspatroon, ook over hun schuldenregelaar. Het is duidelijk dat empathie tot meer vragen leidt en tot meer responsabilisering.

Micheline Cassiers

Uiteraard moet er empathie zijn, maar wanneer empathie evolueert naar sympathie, dan is er volgens mij een probleem. Bij kleinere OCMW's merk ik dat de schuldenaars meestal mensen zijn die lange tijd door de assistenten worden gevolgd waardoor het moeilijker wordt om heel hun verhaal te filteren. Vaak is het ook zo dat de OCMW's het verzoekschrift om toegelaten te worden tot de procedure indienen voor mensen die zij al langere tijd begeleiden. Ik stelde reeds herhaaldelijk vast dat het dan kennelijk moeilijker wordt om het verhaal van de betrokkenen te filteren en de nodige afstand te nemen. Dit resulteert dan bijvoorbeeld in ontwijkende antwoorden op vragen die gesteld worden in de fase voorafgaand aan de toelaatbaarheid of in problemen rond het bepalen van het leefgeld, dat in het kader van de collectieve schuldenregeling voldoende scherp moet worden begroot.

Mohamed El Omari

Te veel empathie neigt naar sympathie en dat is inderdaad nadelig, maar ik zou het eerder anders stellen: empathie hebben is essentieel

om te responsabiliseren, om "neen" op een aanvaardbare manier te kunnen overbrengen.

Ad Rem: Op welke manier kan schuldenlast preventief worden aangepakt? Is er meer nood aan preventie? Overheidsmaatregelen? Informatiecampagnes?

Elie Van Acker

Veel schuldenaars zijn mensen die niet van thuis uit weten hoe ze met geld moeten omgaan. Eigenlijk moet dit in de eindtermen van het onderwijs staan, onafhankelijk van het soort onderwijs. Responsabiliseren op dat niveau is belangrijk.

Jean Lammens

Ik zie dat mensen die werkloos zijn en een huishoudboekje hebben zeer eenvoudig hun inkomsten en uitgaven kunnen beheren.

Michel Joris

Onze diensten hebben een budgetplan ontwikkeld dat kan worden gedownload. Als OCMW proberen wij ook naar de scholen te gaan, maar dat gebeurt veel te weinig.

Jan Nolf

Om een goed zicht te hebben op de inkomsten en vooral de uitgaven wordt meer en meer het gebruik van de bankkaart naar voor geschoven. De redenering is dat een bankkaart toelaat de aankopen te registreren zodat men een overzicht heeft van de uitgaven.

Er zullen altijd mensen zijn die geen geld kunnen beheren, zoals er altijd economische crises zullen zijn. Wij moeten ons daarvan bewust zijn. Daarnaast moet er ook iets gedaan worden aan bepaalde invorderingspraktijken. Ook vind ik het spijtig dat de minnelijke schikkingen werden afgeschaft. Dit is gebeurd in huurzaken. Vroeger werden heel veel zaken via deze weg, en dus zonder kosten, geregeld. Vandaag is er een systeem waarbij de minnelijke schikking in de procedure zelf is geïntegreerd en aldus samengaat met het betalen van rolrechten en rechtsplegingsvergoeding. In dezelfde zin moet er ook gewerkt worden aan de volmachtregeling waarbij ook wettelijke

samenwonenden de mogelijkheid krijgen om zich te laten vertegenwoordigen.

Elie Van Acker

Een bankkaart op zich is geen probleem, wel de kredietkaarten. Alle mogelijke grootwarenhuizen geven nu een kredietkaart waarmee de klant bij hen producten kan kopen. Daarbij komt nog dat in de meeste gevallen de betrokken persoon meer dan 2.000 euro krediet krijgt.

Mohamed El Omari

We moeten vooral nagaan wat de oorzaken zijn en daarop inspelen. Dat neemt niet weg dat er mensen zijn die niet kunnen budgetteren en daar moet harder op worden ingezet. Pak daarnaast de agressieve handelspraktijken aan en zorg ervoor dat de - overigens goede - consumentenwetgeving geen dode letter blijft. Het is ook belangrijk om te weten dat er vandaag een aantal alternatieven zijn voor de collectieve schuldenregeling zoals het onbepaald uitstel van fiscale schulden. Sommige advocaten en hulpverleners weten dat niet.

Michel Joris

Wij opteren slechts in laatste instantie voor een procedure collectieve schuldenregeling. Vaak kunnen mensen uit de procedure collectieve schuldenregeling worden gehaald door concrete afspraken te maken met belastingskantoren, gerechtsdeurwaarders enz.

Micheline Cassiers

In het algemeen moet de tewerkstelling worden gestimuleerd. Er zou nog meer budget moeten worden vrijgemaakt voor socio-professionele (her)integratie. Ook het consumentenkrediet moet worden afgebouwd. De voorstanders van consumentenkrediet wijzen op de positieve effecten voor de economie, maar we mogen niet uit het oog verliezen dat schuldenlast veel kost aan de maatschappij.